

1930'larda Bilecik'te Görülen Şehitlik ve Gazilik Tespiti Davaları

Martyrdom and Veteran Determination Cases Held in Bilecik in the 1930s

İlker BAYRAM¹

Öz

Osmanlı Devleti'nin varlığının sona ermesine sebep olan Birinci Dünya Savaşı'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varoluşunun önünü açan Milli Mücadele'de Türk milleti çok sayıda şehit ve gazi vermiştir. Bilecik'in de bulunduğu Batı Anadolu'da Yunanistan'a karşı Milli Mücadele gerçekleştirilmiştir. Aileler, dönemin şartları nedeniyle şehit ve gazilerini ancak ilerleyen yıllarda tespit edebildiler. Çalışmaya konu olan şehit ve gaziler dönemin Osmanlı coğrafyasının her yerinde görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda kaybedilen geniş coğrafyanın ardından Anadolu'nun diğer illeri gibi, Bilecik de Anadolu'yu işgalden kurtarmak için Milli Mücadele'ye dâhil olmuştur. Bu doğrultuda Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nde şehitlik ve gazilik durumunun tespiti amacıyla yapılan incelemede; dört yılda 10'u 1931'de, 9'u 1932'de, 3'ü 1933'te ve 10'u da 1935'in sonundan önce olmak üzere toplam otuz iki davanın sonuçlandığı belirlendi. Bir çalışmaya sığdıramayacak kadar yer kapladığından, 1934, 1936, 1937, 1939 ve 1940 yıllarında konuyla ilgili toplam otuz üç dava başka bir çalışmada incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele, Türk Askerî Tarihi, Türk Siyasal Hayatı, Bilecik, Şehit, Gazi.

Abstract

The Turkish nation had many martyrs and veterans during World War I, which caused the end of the existence of the Ottoman State, and during The National Struggle, which paved the way for the existence of the Republic of Türkiye. In Western Anatolia, where Bilecik is located, the National Struggle was fought against Greece. Due to the conditions of the time, families were able to identify their martyrs and veterans only in the following years. The martyrs and veterans who are the subject of the study were seen throughout the Ottoman geography of the period. Bilecik, like other Anatolian provinces, was included in the National Struggle to save Anatolia from occupation after the large geography lost in the First World War. In the examination carried out in this direction, in order to determine martyrdom and veteran status in the Bilecik Civil Court of First Instance; It was determined that a total of thirty two cases were concluded in four years, ten in 1931, nine in 1932, three in 1933, and ten before the end of 1935. As it takes up too much space to be included in one study, a total of thirty-three cases relating to the subject in 1934, 1936, 1937, 1939 and 1940 are examined in another study.

Keywords: World War I, The National Struggle, Turkish Military History, Turkish Political Life, Bilecik, Martyrdom, Veteran.

¹ Dr. Öğretim Görevlisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, ibayram09@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4830-7709>

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde, Birinci Dünya Savaşı'na girilmeden önce 1914 senesinin Mayıs ayında geçici olduğu belirtilen bir askerî kanun çıkarılmıştır. Bu kanuna göre kişinin on sekiz yaşını bitirdiği yılın mart ayında askerlik yükümlülüğü başlamaktadır. Bahsi geçen kanun daha sonra değiştirilmiş ve padişahın uygun görmesi şartıyla on yedi yaşını bitirenlerin askere alınabilmesi sağlanmıştır. Aynı kanuna göre öğrencilerin ve öğretmenlerin de silahaltına alınabilmesine² imkân sağlanmıştır (Günergun, 2018, s.125). Hazırlık yapılan savaşta insan gücüne duyulan ihtiyaç anlaşılmaktadır. Bu nispette de insan kaybı yaşanması oldukça anlaşılabilir olmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin başını çektiği İtilaf Devletleri arasında 1918 senesinin 30 Ekim'inde Mondros Ateşkes Antlaşması yapılmıştır. Bu ateşkesin içeriği gereği Osmanlı Devleti'nin askerî gücü oldukça zayıflatılmış, ülke toprakları işgale hazır duruma getirilmiştir (Tavukçu, 2020, s.306). Mondros sonrası Türk'ün Anadolu'daki varlığını sona erdirmek isteyen Batı karşısında, Gazi Mustafa Kemal Paşa liderliğinde protesto mitingleri ile birlikte direniş gerçekleşmiştir (Köstüklü, 2009, s.247). Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı ile dağılırken yerine bahsi geçen direniş neticesinde Türkiye doğmuştur (Sadak, 1949, s.449). Bu ise Millî Mücadele sayesinde gerçekleşmiştir. Millî Mücadele'nin verildiği pek çok Anadolu şehrinden biri de Bilecik'tir. Bilecik halkının, İstiklâl Harbi sırasında verdiği şehitler arasında subaylar da bulunmaktadır. 1337 (1921) senesinde vazifeye başlamış olan 61. Tümen 190. Alay 6. Bölük Takım Komutanı olan Asteğmen Mehmet Recep, 8 Eylül 1921 tarihinde şehit düşmüştür (Baycan, 1988, s.716). 5. Kafkas Tümeni 10. Alay 6. Bölük Takım Komutanı Asteğmen Hüseyin Avni, Büyük Taarruza katılmış, 26 Ağustos 1922 günü³ Dumlupınar Poyralıtepe'de şehit düşmüştür (Baycan, 1988, s.737). Görüldüğü üzere şehit olan subayların tespiti yapılabilirken şehit olan erlerin tespiti kolay olamamıştır. Bu çalışma vasıtasıyla sınırlı bir yerde de olsa şehitlerin tespiti göz önüne konulmaya çalışılmıştır.

Şehitlik kelimesinin anlamına bakıldığında dinî açıdan Allah için hayatına son verilen Müslüman kişiyi tanımlamaktadır (Atar, 2010, s.428). Bununla birlikte günlük hayatta, şehitlik kelimesi ülkesi adına hayatını kaybedenleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Çelik, 2020, s.2245). Gazilik ise, Allah ve Allah'ın dini için savaşanlara verilen unvandır (Özcan, 1996, s.443). Türkiye Cumhuriyeti tarihinde pek çok şehit ve gazi bulunmasına rağmen İstiklâl Harbi'ne katılan Gazilere düzenli aylık bağlanmasına dair kanun ancak 1968 senesinde yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 24 Şubat 1968, s.1). Bahsi geçen kanundan ayrıca, Eylül 1950 tarihinden itibaren Türkiye'den Kore Harbi'ne katılanlar da yararlanmıştır Köleoğlu, Karataşoğlu ve Namal, 2013, s.117). Bu çalışmada incelenen 1930'lu yıllarda, Bilecikli vatandaşların gerek şehitlik gerekse gazilik tespitinin yapılması için mahkemelere dava açtıkları görülmektedir. Çalışma için incelenen belgelerin 1931 senesinden itibaren başlamasının sebebi Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nin arşivinde 1931 yılından önceki karar kartonlarının yer almamasıdır. Yapılan incelemede, 1931 senesinde on, 1932 yılında dokuz, 1933 senesinde üç, 1935 senesinde on olmak üzere toplam dört yılda otuz iki davanın karara bağlandığı anlaşılmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi yaklaşımlarından olan vaka araştırması kullanılmıştır. Nitel araştırmada, nicel araştırmaların aksine, vakalar sayısal verilerle değil elde edilen bilgilerin yorumlanması ile incelenir. Vaka araştırması yapılması doğrultusunda, 1931,

² Bahsi geçen tarihte her ne kadar Osmanlı Devleti savaşa dâhil olmamışsa da devletin savaşa hazır olabilmek adına tedbirler aldığı görülmektedir.

³ Büyük Taarruz'un başladığı gün şehit düştüğü anlaşılmaktadır. Bk. Ahmet Avanas; "Büyük Taarruz ve Konya", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 1994, s. 252.

1932, 1933 ve 1935 senelerindeki Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nde şehitlik ve gazilik durumunun tespiti amacıyla açılan davalar incelenmiştir. Doküman analizleri yapılmıştır. Bu yönde analizler yapılırken konu ile ilgili kaleme alınmış makalelerden, kitaplardan, hatıralardan ve ansiklopedi maddelerinden de yararlanılmıştır.

2. 1931 YILINDA NETİCELENEN DAVALAR

Bilecikli şehit aileleri tarafından gerek Birinci Dünya Savaşı'nda gerekse Millî Mücadele'de kaybettikleri yakınlarının şehitliklerinin tespiti için Bilecik Hukuk Mahkemesi'nde açtıkları ve 1931 senesinde sonuçlanan on ayrı dava tespit edilmiştir.

Yarhisar Nahiyesi'nin Gökçesu Köyü'nden A. kızı S. tarafından verilen dilekçede; A. oğlu H. nin seferberlikte silahaltına alındıktan sonra da on altı senedir kendisinden haber alınamaması sebebiyle mahkemece, askerlik dolayısıyla kaybolduğuna dair karar verilmesi talep edilmiştir. Yapılan mahkeme sonrasında; vilayet gazetesine, H. nin hayatta olup olmadığını bilenlerin haber vermesine dair ilan verilmesine, bir sene içinde herhangi bir haber olmazsa H. nin kayıp olduğuna, S. ile olan nikâhının düşmesine ve H. nin askerde kaybolması sebebiyle doğacak haklardan zevcesi S. nin yararlanmasına hükmedileceğine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 1093/929, Karar No: 47, 26.02.1931).

Çukurviran Köyü'nde bulunan A. oğlu S. nin yaptığı müracaatta oğlu M. nin Harb-i Umumi'de askere sevk edildiği, askerlik vazifesini yaparken şehit olduğu haberinin kendilerine, İncirli Köyü'nden S. ve Bektemir⁴ Köyü'nden M. tarafından verildiği belirtilmiş bu sebeple oğlunun şehit olduğunun tespit edilmesi talep edilmiştir. Mahkeme neticesinde; M. ile Yafa'da 3. Fırka 138. Alayı 2. Tabur 4. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken Fırka Komutanı'nın emir eri olması sebebiyle Kumandan ile Yafa⁵'da 1334 senesinin Ağustos (Ağustos 1918) ayında keşfe çıktıklarında pusuya düşürülerek düşmandan gelen mermiler ile şehit edildiklerine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 637/930, Karar No: 48, 26.02.1931).

Gölpazarı İlçesi'nin Kavacık Köyü'nde bulunan H.nin karısı A.nın verdiği dilekçede; H. oğlu Ş. nin Harb-i Umumi'de silahaltına alındığı, 2. Ordu 5. Kolordu 3. Fırka 60. Alay 3. Tabur 10. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken 1334 senesinin Mart⁶ ayında Of Yaylası'nda yapılan muharebede, şahitlerin şahadetiyle, şehit olduğunun mahkeme tarafından tespit edilmesi talep edilmiştir. Bu doğrultuda görülen mahkeme neticesinde Ş. nin Of Dağı'nda 60. Alay 3. Tabur 10. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken 1334 senesinin ilk aylarında şehit olarak vefat ettiği M. oğlu İ.nin ve H. oğlu C. nin şahitlikleri ile sabit olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 07 Mayıs 1931).

Deresakarı Köyü'nde bulunan H. İ. zevcesi Z.'nin verdiği dilekçede; kocası H. İ. nin Harb-i Umumi'de askere alındığı ancak o zamandan beri kendisinden haber alınmadığı, kocasının hayatta olup olmadığını bilmediğinden dolayı mahkeme tarafından eşinin durumu hakkında karar verilmesi ve nikâhının düşürülmesi istenmiştir. Mahkemede görülen dava neticesinde; gelecek bir senelik süre içinde kocası H.İ. hakkında bilgi verilmesine dair ilan verile Bu zaman içinde, herhangi bir haber olmazsa kocası H.İ. nin kayıp olduğuna, nikâhının düşmesine ve H. İ. nin askerde kaybolması sebebiyle doğacak haklardan zevcesi Z. nin yararlanmasına hükmedileceği açıklanmıştır (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 11.06.1931).

⁴ Bu yerleşim yerinin ismi günümüzde Bekdemir'dir. Bk. https://www.tarimziraat.com/koyler/bilecik_koyleri/merkez_koyleri 26.04.2024.

⁵ Yafa eski Filistin topraklarında yer alan bir liman şehridir. Bk. Ebru Altan, "Yafa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, 2013, s. 171.

⁶ Rumi 1334 Mart tarihi, Miladi 1918 Mart'a denk gelmektedir. Rumi Takvim, IV. Mehmet döneminde 8 Nisan 1677 tarihinde bir fermanla Osmanlı Devleti'nde kullanılmaya başlanan Güneş Yılı Esas alınarak hazırlanan takvimdir.

Bilecik'e bağlı Beyce Köyü'nde bulunan M. kızı H. Hanım'ın verdiği dilekçede; eşi A. oğlu M. nin Harb-i Umumi'de silahaltına alındığı, Çanakkale'de 2. Alay 2. Tabur 2. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken şehit olarak vefat ettiği haberini aldıklarını belirtilmiş bu sebeple eşinin şehit olduğuna karar verilmesi talep edilmiştir. Mahkemede konu ile ilgili görülen dava neticesinde A. oğlu M. nin; 22. Alay 2. Tabur 2. Bölük 2. Manga'da askerlik vazifesini yaparken Arıburnu Muharebesi'nde karnına isabet eden mermi ile şehit olarak vefat ettiğine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 18.06.1931). Mahkeme bu kararı alırken; A. oğlu M. nin Beyce Köyü'nden birlikte askerlik yaptığı O. oğlu H.nin ve A. oğlu M.nin şahitliklerine başvurmuştur.

Bilecik'in Gazipaşa Mahallesi'nde bulunan H. kızı E. Hanım yaptığı müracaatta; kocası Ö. oğlu M. Efendi'nin Harb-i Umumi'de askere alındığını, sonrasındaki on beş senedir yaşayıp yaşamadığının meçhul olduğunu belirtmiş, ardından şehit kabul edilmesini ve bu sebeple doğacak haklardan yararlanmak istediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine mahkeme, kendisinden haber alınmadığı belirtilen M.nin hayatta olup olmadığına dair ilan verilmesine, bir sene içinde haber veren olmazsa öldü kabul edilmesine ve bu sebeple doğan haklardan E. Hanım'ın yararlanmasına karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 16.07.1931).

Küplü Nahiyesi Yeni Köy'deki M. karısı E. nin verdiği dilekçede eşi H. oğlu M. nin Harb-i Umumi'de Çanakkale'de şehit olmasından dolayı; kendisine, oğlu İ. ye, şehit eşinin annesi F. ye maaş bağlandığı ancak şehidin annesi F. nin 1337 (1921) yılında vefatı üzerine, F. ye bağlanan maaşın şehit M. nin oğlu İ. ye ve kızı F. ye bağlandığı, sonrasında ise şehit M. nin kızı F. nin de vefatı ile F. ye bağlanan maaşın şehit M. nin oğlu İ. ye ve eşi E. ye bağlandığı, daha sonra ise şehit M. nin oğlu İ. nin de 328⁷ senesinde vefatı üzerine İ.ye verilen maaşın da şehidin eşi olan kendisine bağlanmasını talep ettiği görülmüştür. Yapılan mahkeme sonrasında şehitlik sebebiyle verilen maaşın onda altısı şehit annesi E. ye, onda ikisi A. kızı E. ye, onda ikisi de A. kızı G. ye⁸ verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 377, Karar No: 336, 12.11.1931).

Küplü Nahiyesi'nin Bektemir Köyü'nden H. nin mahkemeye verdiği dilekçede; oğlu 310 (1894/1895) doğumlu Ö. nün İstiklal Harbi'nde silahaltına alındığı 2. Süvari Fırkası 4. Alay 3. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken Eskişehir civarında Döver İstasyonu'nda⁹ düşmanla vuku bulan muharebede şahitlerin de şehadetleri ile şehit olduğunun mahkeme tarafından tespit edilmesi talep edilmiştir. Yapılan mahkeme sonucu şehit olduğu iddia edilen Ö. nün Bölük Komutanı Yüzbaşı İ. Efendi ile Bilecik'e bağlı Başköy'den M. oğlu A. nın şahitlikleri ile 1337 (1921) senesinde Ö. nün şehit olarak vefat ettiğine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 355, Karar No: 332, 12.11.1931).

Yarhisar Nahiyesi'nin İncirli Köyü'ndeki B. kızı N. nin verdiği dilekçede, oğlu S. oğlu M. nin İstiklâl Harbi'nde 61. Fırka'da askerlik vazifesini yaparken Eskişehir Cephesi'nde Yunanlılar ile yapılan savaş sırasında şehit olduğunun mahkeme tarafından tespitinin yapılması talep edilmiştir. N. Hanım, oğlunun şehitlik haberini şahitlerin şehadetleri ile öğrenmiş olduğunu belirtmiştir. N. Hanım'ın Dereşemsettin Köyü'nden E. oğlu R. nin ve Selöz Köyü'nden M. oğlu M.'nin şahitliklerinden aldığı bilgiye göre; Bilecik'in 61. Fırka 190. Alay 1. Tabur 2. Bölük'te askerliklerini yaparken Eskişehir civarında bulunan Muttalip Mevkii'nde Yunanlılar¹⁰ ile çatışma sırasında M. ye isabet eden top mermisi ile 1337 (1921) senesinin

⁷ Karar kartonunda yer alan tarih 328 olsa da metnin içeriğine bakıldığında bu tarihin 928 yani 1928 olduğu anlaşılmaktadır.

⁸ İlgili karar kartonunda, maaş bağlanan ve kardeş oldukları anlaşılan A. kızı E. ve G. nin şehit ile yakınlıkları belirtilmemiştir.

⁹ Bahsi geçen tren istasyonunun, bugün Eskişehir'e yaklaşık 100 km. uzaklıkta bulunan Afyonkarahisar sınırlarında bulunan Döğer Tren İstasyonu olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Selman Yaşar; "Büyük Taarruz'da Türk Havacıları", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1, S 2, s. 80.

¹⁰ Millî Mücadele'de yapılan Kütahya-Eskişehir Muharebesi döneminden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Bk. Lokman Erdemir; "Çanakkale Cephesi'nden Millî Mücadele'ye Bir Zabit (Hasan Remzi Fertan ve Hatıratı)", *Turkish Studies*, C. 9, S 4, s. 438.

Temmuz ve Ağustos aylarında M. nin şehit olduğunu Küreli M. namında bir sıhhiye erinden duymuşlardır. Bu bilgiler doğrultusunda Mahkeme, M. nin şehitliğine oy birliği ile karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 19.11.1931).

Osmaneli İlçesine bağlı Camicedit Mahallesinde bulunan M. validesi F. Hanım'ın yaptığı müracaatta; Osmaneli'den K. oğlu N. ve E. oğlu M. nin verdiği habere göre, oğlu M. oğlu M. nin Harb-i Umumi'de Çanakkale'de şehit olduğunun mahkeme tarafından tespit edilmesi istenmiştir. Mahkeme tarafından yapılan inceleme neticesinde; F. Hanım'ın 1302 (1886/1887) doğumlu oğlu M. nin, 6. Fırka 16. Alay 1. Tabur 3. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken, 1331 senesinin 16 Haziran (29 Haziran 1915) gecesi Çanakkale'de Sığındere¹¹'de düşmana yönelik hücum sırasında, şehit olduğuna¹² oybirliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 31.12.1931). Mahkeme bu kararı verirken şehit olduğu ifade edilen M. ile aynı yerde askerlik yapan K. oğlu N. ve H. oğlu H. nin şahitliklerine başvurulduğunu belirtmiştir¹³.

Görüldüğü üzere 1931 senesinde neticelenen on davadan yedisinde şehitlik kararı verilmiş, üçünde ise şehir gazetesinde ilan yapılmasının ardından bir yıl içinde hakkında haber gelmemesi halinde şehit kabul edilmesine karar verilmiştir.

3. 1932 SENESİNDE SONUÇLANAN DAVALAR

Bilecikli şehit aileleri tarafından gerek Birinci Dünya Savaşı'nda gerekse Millî Mücadele'de kaybettikleri yakınlarının şehitliklerinin tespiti için, Bilecik Hukuk Mahkemesi'nde açtıkları ve 1932 senesinde sonuçlanan dokuz ayrı dava tespit edilmiştir.

Deresakarı Köyü'nden H. karısı A. Hanım'ın verdiği dilekçede, oğlu 310 doğumlu M. A. nin Harb-i Umumi'de askere sevk edildiği 1. Tabur'da askerlik vazifesini yaptığı, kendisi ile birlikte askere gidenlerin geri döndüğü ancak oğlunun dönmediği ve yaşayıp yaşamadığı hakkında da malumatlarının olmadığı belirtilmiş, akibetinin tespiti talep edilmiştir. Bunun üzerine mahkeme, vilayet gazetesine M. A. nin hayatta olup olmadığını bilenlerin haber vermesine dair ilan verilmesine, bir sene içinde herhangi bir haber olmazsa; M. A. nin askerlik vazifesini yaparken kayıp olduğuna, bu sebeple doğacak haklardan annesi A. nin ve diğer varislerinin yararlanmasına hükmedileceğine ve nüfus defterine verilen karar doğrultusunda kaydının yapılmasına oy birliği ile karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 26 Mayıs 1932).

Gölpazarı'nın Şahinler Köyü'ndeki Şehit İ. validesi F. Hanım'ın verdiği dilekçede, oğlu İ. nin seferberlikte askere sevk edildiği 3. Kafkas Fırkası 8. Alay 2. Tabur 3. Bölük'te vatan hizmetini yaparken Çapakçur¹⁴ Kasabası yakınlarında Çanlı Kilise olarak anılan mevkie vuku bulan muharebede şehit olduğuna dair, Kasımlar Köyü'nden B. oğlu A. dan bilgi aldıklarından dolayı oğlunun şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde B. oğlu A. nin şahitliği ile M. A. ya isabet eden mermi ile 332 (1916/1917) senesinde şehit olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 13 Haziran 1932).

Cumalı Köyü'nden M. karısı Ş. Hanım'ın verdiği dilekçede, kocası B. oğlu M. nin seferberlikte askere sevk edildiği ancak kendisinden bir daha haber alınmadığı belirtilmiş, bu sebeple mahkeme tarafından askerde kaybolduğunun tespitinin yapılması talep edilmiştir.

¹¹ Günümüzde Zığındere olarak bilinen yerdir.

¹² Şehit olduğunda yirmi sekiz – yirmi dokuz yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.

¹³ Mahkeme'nin, şehit annesi F. nin verdiği dilekçede şahit olarak belirtilen iki kişiden birinin bilgisinden yararlandığı, diğer şahidin ise şehit M. annesi F. nin dilekçesinde yer almadığı görülmüştür.

¹⁴ Çapakçur bugünkü Bingöl İli'nin 1945 senesine kadar anılan adıdır. Bk. Metin Tuncel; "Bingöl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, 1992, s. 183.

Bunun üzerine mahkeme, vilayet gazetesine B. oğlu M. nin hayatta olup olmadığını bilenlerin haber vermesine dair ilan verilmesine, bir sene içinde herhangi bir haber olmazsa M. nin askerlik vazifesini yaparken kayıp olduğuna, bu sebeple doğacak haklardan eşi Ş. nin ve diğer varislerinin yararlanmasına hükmedileceğine ve nüfus defterine verilen karar doğrultusunda kaydının yapılmasına oy birliği ile karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 23 Haziran 1932).

Küplü'nün Kurt Köyü'nden A. oğlu H. nin verdiği dilekçede, oğlu 306 (1890/1891) doğumlu A. nın Harb-i Umumi'de askere sevk edildiği 6. Ordu 6.Fırka Karargâhı'nda vazifeli olarak Bağdat Cephesi'nin Karatepe mevkiinde askerlik hizmetini yaparken İngilizlerle vukua gelen muharebede isabet eden bomba ile şehit olduğuna dair bilgi aldıklarından dolayı şahitlerin şهادetleri ile oğlunun şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde A. ile birlikte askerlik vazifesini yaptığı tespit edilen Kurt Köyü'nden olan M. oğlu H. ve M. oğlu H. nin şahitlikleri ile 6. Fırka Karargâhı'na isabet eden bomba neticesinde tahminen 331 veya 332 senesinde A. nın şehit olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 186, Karar No: 157, 04.07.1932).

Yarhisar Nahiyesi'nin Küncez Köyü'nden B. oğlu R. nin validesi H. Hanım'ın verdiği dilekçede, oğlu 310 (1894/1895) doğumlu R. nin 337 ve 338 senelerinde İstiklal Harbi'nde Kütahya ile Porsuk Suyu¹⁵ arasında 33. Süvari Alayı'nda askeri vazifesini yaparken şehit olduğuna dair bilgi aldıklarından dolayı şahitlerin şهادetleri ile oğlunun şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde R. nin Yunanlıların en son mağlup edildiği Kökçesu Köyü'nden alınan bilgi ve birlikte askerlik yaptığı İ. oğlu H. ve M. oğlu H. nin şahitlikleri ile R. nin 338 (1922) senesinin Ağustos¹⁶ ayında şehit olduğuna oy birliği ile karar verildi (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 04.07.1932).

Yarhisar Nahiyesi'nin Ayvacık Köyü'nden H. zevcesi Ş. nin 9 Mayıs 1932 tarihli dilekçesinde, eşi H. nin seferberlikte silahaltına alındığı belirtilmiş, muharebe sırasında yaralanmasının ardından kaldırıldığı hastanede şehit olduğunun mahkeme tarafından tespitinin yapılması talep edilmiştir. Mahkemede yapılan inceleme neticesinde Harb-i Umumi'de Çanakkale Cephesi'nde yaralanmasının ardından gönderildiği İstanbul'daki Maltepe Hastanesi'nde vefat ettiği şahitlerce ve köy ilmühaberi ile sabit olduğundan H. nin şehit olduğuna oy birliği ile karar verildi ve nüfus kaydında gerekli düzeltmenin yapılması istendi (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 14 Temmuz 1932).

Emirler Mahallesi'ndeki A. karısı Ş. Hanım'ın verdiği dilekçede, kocası 1287 (1871/1872) doğumlu S. oğlu A. nın seferberlikte askere sevk edildiği belirtilmiş, Çanakkale Cephesi'nde askerlik vazifesini yaparken şehit olduğuna dair bilgi aldıklarından dolayı şahitlerin şهادetleri ile kocasının şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde; A. nın askere sevk edildiği, mahalle ihtiyar heyetinin şahitliği ile anlaşılmış, 1. Fırka 71. Alay 2. Tabur 1. Bölük'te vatan hizmetini yaparken Arıburnu'nda vuku bulan muharebede kafasına isabet eden mermi ile 331 (1916/1917) senesi Mayıs'ında¹⁷ S. oğlu A. nın şehit olduğuna, olayı gören M. oğlu S. nin şahitliği ile oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 06.10.1932).

¹⁵ Günümüzde Porsuk Çayı olarak bilinmektedir. Bk. Zafer Koylu; "XX. Yüzyılın Başlarında Eskişehir", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 24, S. 71, 2008, s. 387.

¹⁶ S. nin şehit olduğunda 24/25 yaşlarında olduğunu göstermektedir.

¹⁷ A. nın 43/44 yaşlarında şehit olduğu anlaşılmaktadır.

Cumalı Köyü'ndeki D. oğlu A. nin verdiği dilekçede, oğlu R. nin seferberlikte askere sevk edildiği Bağdat Cephesi'nde 6. Alay 1. Tabur 1. Bölük'te vatan hizmetini¹⁸ yaparken şehit olduğuna dair bilgi aldıklarından dolayı şahitlerin şهادetleri ile oğlunun şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde, 305 (1889/1890) doğumlu R. nin 2. Fırka 6. Alay 1. Tabur 1. Bölük 1. Takım 3. Manga'da Gütül' Emare¹⁹ Cephesi'nde 1333 senesinin Teşrin-i Evvel ayında (Ekim 1917) İngilizlerle yapılan muharebede, Sapıs Tepesi'nde²⁰ meydana gelen hücum sırasında ayağına isabet eden kurşun ile şehit olduğu anlaşılmıştır. R. nin şehitliğine, olayı gören ve takım arkadaşı olan Ulupınar Köyü'nden O oğlu R. nin şahitliği ile oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 08.12.1932).

Abbaslık Köyünden M. karısı F. tarafından verilen dilekçede oğlu 311 (1895/1896) doğumlu M. oğlu H. nin seferberlikte askere sevk edildiği belirtilmiş, askerlik vazifesini yaparken şehit olduğuna dair bilgi aldıklarından dolayı oğlunun şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde H. nin 15.08. 1331 (28 Ekim 1915) tarihinde askere sevk edildiği 4. Ordu 2. Kolordu 5. Fırka 14. Alay 2. Tabur 2. Bölük'te Bitlis'in Taşlıtepe mevkiinde Ruslarla savaşırken 332 (1916/1917) senesinde ay ve gününün tespit edilemediği bir tarihte şehit olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 15.12.1932). H. nin şehit olduğuna, tabur ve bölük arkadaşı olan Bilecik'in Kapaklı Köyü'nden H. oğlu A. şahitlik etmiştir.

Görüldüğü üzere 1932 senesinde neticelenen dokuz davadan yedisinde şehitlik kararı verilmiştir. İkisinde ise şehir gazetesinde ilan yapılmasının ardından bir yıl içinde hakkında haber gelmemesi halinde şehit kabul edilmesine karar verilmiştir.

4. 1933 YILINDA NETİCELENEN DAVALAR

Bilecikli şehit aileleri tarafından Birinci Dünya Savaşı'nda kaybettikleri yakınlarının şehitliklerinin tespiti için Bilecik Hukuk Mahkemesi'nde açtıkları ve 1933 senesinde sonuçlanan üç ayrı dava tespit edilmiştir.

Mesudiye Köyü'nden R. karısı F. dilekçesinde, kocası R. nin 331 senesinde Harb-i Umumiye iştirak ile 8. Fırka 24. Alay 2. Tabur 3. Piyade Bölüğü yani 7. Bölük 18. Manga'da askerlik vazifesini yaparken Anafarta Cephesi'nde dizlerinden top mermisi ile vurulup şehit olmasına rağmen nüfus kaydında hayatta görünmesinden dolayı mahkeme tarafından eşinin şehitliğinin tespit edilmesi talep edilmiştir. Mahkemede yapılan inceleme neticesinde; 3. Piyade Kolordu 8. Fırka 24. Alay 3. Tabur 3. Bölük'te askerlik vazifesini yapan R. nin, 1331 yılında Çanakkale Anafartalar Cephesi'nde gerçekleşen taarruzda top mermisi ile ayaklarından vurularak şehit olduğu aynı bölükten olan kişilerin şahitlikleri ve askerî kayıtlar ile sabit olduğundan, R. nin şehitliğine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 25.01.1933).

Yarhisar Nahiyesi'nin Necmiye Köyü'nden H. oğlu M. dilekçesinde; oğlu H. nin seferberlikte silahaltına alındığını ifade etmiş, Irak Cephesi'nde 9. Alay 2. Tabur 8. Bölük 3. Takım'da askerlik hizmetini yerine getirirken makineli tüfek kurşunu ile şehit olduğu haberini aldıklarını belirtmiştir. Mahkeme tarafından da oğlunun şehitliğinin tespit edilmesini talep etmiştir. Mahkemede yapılan inceleme neticesinde, şehit H. ile Kutül' Emmare'de birlikte

¹⁸ Türkiye'de zorunlu olan "askerlik", halk tarafından "vatan hizmeti" olarak görülmektedir. Bk. Nagihan Çetin; "Türk Töresinde Askerliğin Yeri ve Türkiye'de Askerliğe Bakış Açısında Meydana Gelen Değişmeler", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, 2018, s. 169.

¹⁹ Bahsi geçen yer günümüzde Kutü'l Amare olarak bilinmektedir.

²⁰ Günümüzde Sabis olarak bilinmektedir. Osmanlı Subayı Ali İhsan Sabis'in soyadı bahsi geçen yerde İngilizlere karşı kazandığı muharebeden dolayı verilmiştir. Bk. Zekeriya Türkmen; "Sâbis, Ali İhsan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, 2008, s. 348.

askerlik yapan Osmaneli'nin Eğerce Köyü'nden H. oğlu H. ve Yarhisar'ın İncirli Köyü'nden Ö. oğlu A. O. nun şehadetiyle 332 senesinin Temmuz ayında (Temmuz/Ağustos 1916) H. nin şehit olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 30 Mart 1933).

Sarmaşık Köyü'ndeki K. oğlu M. A. nın verdiği 21 Ağustos 1933 tarihli dilekçede, oğlu 313 (1897/1898) doğumlu²¹ S. nin seferberlikte askere sevk edildiği belirtilmiş, 15. Kolordu 19. Fırka 57. Alay 2. Tabur 1. Bölük'te Galiçya Cephesi'nde askerlik hizmetini yerine getirirken arkadaşlarından Bayırköylü M. oğlu M. ve K. H. oğlu H. den şehit olduğu haberini öğrendiğini ifade edilmiştir. Bu sebeple M. A., oğlunun şehitliğinin mahkeme tarafından tespit edilmesini talep etmiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde S. nin, Galiçya Cephesi'nde Kanlısırt Mevkiinde bir gece siper kazmakta iken alınına isabet eden şarapnel parçası ile 332 (1916) sonlarında şehit olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 09.11.1933).

Görüldüğü üzere 1933 senesinde neticelenen üç davada da şehitlik kararı verilmiştir.

5. 1935 YILINDA NETİCELENEN DAVALAR

Bilecikli şehit aileleri tarafından gerek Birinci Dünya Savaşı'nda gerekse Millî Mücadele'de kaybettikleri yakınlarının şehitliklerinin tespiti için Bilecik Hukuk Mahkemesi'nde açılan ve 1935 senesinde sonuçlanan on ayrı dava tespit edilmiştir.

Osmaneli'nin Selçik Köyünden şehit M. karısı F. nin mahkemeye verdiği dilekçe sonrası, kocası H. oğlu M. nin Kafkasya Cephesi'nde 337 (1921) senesinin Eylül ayının birinci günü şehit olduğuna dair mahkemeden belge almıştır. Bunun üzerine F. Hanım, maaş tahsisi için ilgili mercilere müracaatlarda bulunmuştur. Bu mercilerden biri olan Millî Müdafaa Vekâleti, mahalli nüfus kaydının yanması sebebiyle şehidin vefatından evvel ölen babasının ölüm tarihi ve anasının hangi tarihte dul kaldığının tespitini istemiştir. Mahkemenin yaptığı inceleme neticesinde; şehit M. nin şehadetinden 20 sene evvel yani 317 (1901/1902) tarihinde babası H. nin öldüğü ve şehidin anası S. nin, 317 senesinden 29 Ağustos 929 tarihinde vefatına kadar dul kaldığı²² anlaşılmıştır (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 07 Şubat 1935).

Küplü Nahiyesinin Baş Köyünden O. kızı ve A. O. karısı A. nın mahkemeye verdiği dilekçede, kocası A. O. nun Harbi Umumi'de Düz Koruma Mevkiinde İngilizler ile yapılan muharebede şehit olması sebebiyle kendisinin kanuni haklardan yararlanmasına karar verilmesi talep edilmiştir. Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi bu müracaata 6 Ağustos 1934 tarihinde 93/170 numaralı kabul kararı vermiştir. Mahkeme'nin kabul hükmüne Millî Müdafaa Vekâleti adına Bilecik Hazine Avukatı H. tarafından Temyiz Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi'nde temyiz için dava açılmıştır. Yapılan tetkikat sonucunda Bilecik'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında eski nüfus defterlerinin tamamının yakılması sebebiyle evlilik kayıtlarına ulaşılammış olsa da A. Hanım, şahitlerin şehadetleri ile evliliklerinin isbat edilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca zevci A. O. nun, Umumi Seferberlikte 13. Kolordu'da askerlik vazifesini yapmakta iken Musul ile Bağdat arasında Ğer Ğök'te Düz Koruma Cephesi'nde İngilizler yapılan muharebede yaralanarak şehit olduğuna dair resmi bir kayıt olmasa da aynı kıt'ada askerlik yapan asker arkadaşlarının şehadetleriyle ispat edilebileceğini ifade etmiştir. Bu sebeple kocası A. O. nun şehit olduğuna karar verilmesini talep etmiştir. Mahkeme, Bilecik Askerlik Şubesi'ne konuyu sormuştur. Askerlik Şubesi verdiği cevapta; Yunan işgali sırasında, belgelerin Yunanlılar tarafından yakılması sebebiyle 294 ve 295 doğumlu askerlerin kayıtların zayi olması sebebiyle, ilgili kaydın bulunmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte 296 doğumlu askerlerin kayıtlarında ise bu isme rastlanmadığı belirtilmiştir. Ancak şehit A. O. ile

²¹ R. nin Millî Mücadele'deki Büyük Taarruz sırasında şehit olduğunu göstermektedir.

²² Şehidin anası Ş. nin babası üzerinden yaklaşık 27-28 sene dul kaldığı anlaşılmıştır.

beraber askerlik yapan Söğüt'ün Küre Köyü'nden H. oğlu 299 doğumlu A. O., şehit olduğu iddia edilen A. O. nun İngilizlerle bahsi geçen yerde yapılan savaşta önce yaralandığını, ardından vefat ettiğini gördüğünü belirterek şahitlik etmiştir. Fakat aradan uzun zaman geçmesinden dolayı hangi gün şehit olduğunu hatırlayamadığını belirtmiştir. Ayrıca şehit A. O. nun 295 (1879/1880) doğumlu olduğunu yemin ile beyan etmiştir. Sonuç olarak Mahkeme, Millî Müdafaa Vekâleti'nin temyiz talebinin reddedilmesine ve şehit A. O. nun karısı A. nın şehit yakınlarına verilen haklardan yararlanmasına oy birliği ile karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 21 Şubat 1935).

Bektemir Köyü'nden S. oğlu İ. nin 1 Teşrin Evvel²³ 1934 tarihli dilekçesinde; kendisinin İstiklal Harbi'nde silahaltına alındığını, Haymana'da yapılan muharebede²⁴ çenesinden, kolundan ve ayağından yaralanması sebebiyle sakat kaldığını, yaralandığı zaman Cebeci Hastanesi'nde tedavi edildiye de tedavi gördüğüne dair rapor almaması sebebiyle kendisine maaş tahsisi yapılması için askerlik şubesine yaptığı müracaatın reddedildiğini belirtmiştir. İ., bahsi geçen muharebede sakat kaldığına dair şahitlerin mevcut olması sebebiyle Millî Müdafaa Vekâleti'nin kendisine maaş tahsisi yapması için mahkemeye talepte bulunmuştur. Millî Müdafaa Vekâleti ise Hazine Avukatı H. vasıtasıyla talebi reddetmiştir. Mahkeme yapmış olduğu inceleme neticesinde İ. nin talebini; bu konuda karar vermeye yetkili olmaması ve davacının, konu ile ilgili idari makamlara müracaatla talep ettiği hakkını alabilmesinin kanun hükümleri gereği mümkün olması sebepleriyle reddetmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 07 Mart 1935).

Yarhisar'ın Necmiye Köyü'nden H. karısı E. nin talebiyle; Harb-i Umumi'de silahaltına alınan kocası M. oğlu H. nin şehit olduğu 30 Mart 1933 tarihinde tespiti yapılmıştır. Bunun üzerine Millî Savunma Bakanlığı, davanın kendilerini temsil eden birinin olduğu halde yeniden görülmesi ile ilgili 16 Ocak 1935 tarihli dilekçe ile davaya müdahil olmuştur. Bakanlık temsilen katılan hazine avukatı; M. oğlu H. nin İznik'ten olması sebebiyle kendisinin askerlikle ilgili işlerinin İznik Askerlik Şubesi Başkanlığında görülmesinden dolayı davanın da Yenişehir Asliye Hukuk Mahkemesi sevk edilmesi talebinde bulunmuştur. Avukatının talebi, Mahkeme tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 21 Mart 1935).

İsmetpaşa Mahallesi'nden S., 7 Nisan 1935 tarihli dilekçesinde; 1313 doğumlu oğlu M. nin Harb-i Umumi'de silahaltına alındığı, Çanakkale'de vazife yaptığı 62. Tabur'un Arabistan'a sevk edildiğini ve orada şehit olduğu haberini aldıklarını belirtmiştir. Nihayetinde S., oğlu M. nin şehitliğinin mahkeme tarafından tespit edilmesini talep etmiştir. Mahkeme, Tahkikat Hakimliği'nin 22 Nisan 1935 tarihli tutanağını ve Bilecik Askerlik Şubesi Başkanlığı'nın 18 Nisan 1935 tarihli ve 805 numaralı cevabını göz önüne alınarak karar vermiştir. Buna göre; Karadede Köyü'nün Bozüyük İlçesi'ne bağlı olması ve ilgili askerlik şubesinin de Bozüyük'te olması sebebiyle Hazine Bakanlığı temsilcisinin mahkemeye yetkisizlik itirazının kabul edilerek dava dosyasının Bozüyük Hukuk Hakimliği'ne yönlendirilmesine karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 25 Nisan 1935).

Osmaneli'nin Camicedit Mahallesi'nden şehit A. karısı F. nin 10 Ocak 1935 tarihli dilekçesinde; Harb-i Umumi'de silahaltına alınan kocası M. oğlu A. nın Çanakkale'de Sığındere'de şehit olmasından dolayı kendisine maaş bağlanması ve kanuni haklardan yararlanabilmesi için Millî Savunma Bakanlığı aleyhine dava açmıştır. Mahkeme'nin yaptığı inceleme sonucunda; M. oğlu A.'nın Birinci Dünya Savaşı'nda silahaltına alındığı ve askerde

²³ Teşrin Evvel ayı günümüzde Ekim ayına karşılık gelmektedir. Bk. Mehmet Nuri Şanda; "19. Yüzyıl Sonlarıyla 20. Yüzyıl Başlarında Ra'sül-Ayn Çiftliği'nin Gelir ve Giderleri", Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 14, 2024, s. 866.

²⁴ İ. nin verdiği dilekçede belirttiği Haymana'nın Ankara'ya bağlı bulunan bir ilçe olmasından dolayı bahsettiği savaşın, 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Serap Taşdemir; "Millî Mücadele'de Kuvvacı Bir Müftü: Haymana Müftüsü Ahmet Vehbi Efendi", *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 64, 2019, s. 357.

kaybolduğu bilgisi, kaydının olduğu askerlik şubesi başkanlığından gelen 14.05.1935 tarihli belgeden anlaşılmıştır. Millî Savunma Bakanlığı'nı temsil eden Hazine Bakanlığı Avukatı H.; davacının kocası M. oğlu A. nın şehit olduğunu gözle gören bir şahidin bulunmadığını, A. nın esir olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğunu belirtmiş bu sebeple davanın reddedilmesini talep etmiştir. Mahkeme ise; dinlenen şahitlerden M. oğlu A. nın 2. Kolordu, 6. Fırka 16. Alay 1. Tabur 1. Bölük 3. Takım 6. Manga'da askerlik yapmakta iken 331 senesi Haziran ayının 16. günü (29 Haziran 1915) ateş hattında gece saat 1'de düşmana hücum edip sabaha kadar savaştıklarını ve 332 kişiden 17'sinin sağ kaldığını geri kalanının şehit olduğunu öğrenmiştir. Ayrıca A. nın da şehitler arasında olduğunu manga onbaşısının gördüğü belirtilmiştir. Aksi bir durum ile ilgili başka bir şahidin ve delilin bulunmaması sebebiyle Millî Savunma Bakanlığı'nın davanın reddine dair talebinin reddedilmesine karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 06 Haziran 1935).

Gölpazarı'nın Söğütçük Köyü'nden İ. oğlu şehit M. karısı A. ve oğlu H. ve diğer oğlu A. ve annesi M. nin 23.03.1935 tarihli dilekçesinde; seferberlikte silahaltına alınan M. nin şehitliğinin tespiti talep edilmiştir. Yapılan mahkeme sonucunda; Bağdat Felahiye Cephesi'nde şehit olduğuna Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından karar verilmesine rağmen karara Millî Savunma Bakanlığı tarafından itiraz edilmesi üzerine mahkemede konu ile ilgili yeniden dava görülmüştür. Neticede; 311 (1895/1896) doğumlu M. nin Harb-i Umumi'de 333 (1917) senesinde Bağdat Cephesi'nde mermi isabeti ile şehit olduğu şahitlerin şهادetleri ile tespit edilmiştir. Ayrıca köyünde ölmediğine dair köy muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından ilmühaber verilmiştir. Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 08.12.1932 tarihli kararı ve İ. oğlu M. nin başka bir sebeple öldüğüne dair bir iddia veya ispatın bulunmamasından dolayı M. nin şehitliğine karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 11 Temmuz 1935).

Dereşemsettin Köyü'nden H. karısı ve H. İ. kızı A. dilekçesinde, kocası H. oğlu H. nin seferberlikte silahaltına alındığından itibaren kendisinden haber alınmadığını belirtmiştir. Ayrıca hayatta olup olmadığı hakkında bilgisinin bulunmamasından dolayı H. nin kayıp olduğuna karar verilmesini ve kanun gereği seferberlikte kayıp olanlara yapılan uygulamadan yararlanmayı talep etmiştir. Mahkemede yapılan inceleme neticesinde; H. oğlu H. nin Birinci Dünya Savaşı'nda askere sevk edildiği, Harbin ikinci senesinde Halep'ten son bir mektubunun alınmasının ardından ne yaşadığına ne de öldüğüne dair hiçbir haber alınmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte askerlik şubesi kaydında H. nin kayıp olarak yazıldığı ve yapılan ilana rağmen bir senelik süre içinde H. nin yaşadığı hakkında herhangi bir bilgi alınmadığı ifade edilmiştir. Bu sebeple H. nin kayıplığına hükmedildiği belirtilmiştir. Aradan beş sene geçmesinden dolayı Medeni Kanun'un 32. ve 33. Maddesine²⁵ göre H. nin kayıplığına ve karısı A. ya bu sebeple doğan hakların verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 11 Teşrin Sani 1935)²⁶.

Cumali Köyü'nden A. oğlu A., 27.06.1934 tarihli dilekçesinde; şehitliğin tespiti ve maaş tashihi için talepte bulunmuştur. Bu doğrultusunda yapılan mahkeme sonucunda; oğlu 304 (1888/1889) doğumlu A. R. nin Harb-i Umumi'de askere alınarak Irak Cephesi'nde Kutül Emmare'de şehit olduğu Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 08.12.1932 tarihli ve 268 numaralı kararı ile sabit olduğu halde kendisine maaş bağlanmamasından dolayı, Millî Savunma Bakanlığı'nın maaş bağlamasının sağlanması için talepte bulunulmuştur. Buna karşın Hazine Bakanlığı temsilcisi H., A. R. nin şehit olduğuna dair kayıt olmamasından dolayı

²⁵ **Madde 32-** Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir. **Madde 33-** Gaiplik kararının istenebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl veya son haber tarihinin üzerinden en az beş yıl geçmiş olması gerekir. Mahkeme, gaipliğine karar verilecek kişi hakkında bilgisi bulunan kimseleri, belirli bir sürede bilgi vermeleri için usulüne göre yapılan ilânla çağırır. Bu süre, ilk ilânın yapıldığı günden başlayarak en az altı aydır. Bk. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

²⁶ Teşrin Sani ayı günümüzde Kasım ayına karşılık gelmektedir.

davanın reddini talep etmiştir. Mahkeme ise her ne kadar A. R. nin şehitliği hakkında resmî kayıt olmasa da şahitlerin şهادetleri doğrultusunda A. R. nin şehit olduğuna hükmettiğinden A. R. nin şehitliği dolayısıyla babası A. nın kanuni haklardan yararlandırılmasına Millî Savunma Bakanlığı'nın maaş bağlamasına karar vermiştir. Ayrıca şehit A. R. nin babası A. oğlu A. nın şهادet tarihinin 333 olmayıp 332 (1916/1917) olduğuna dair şahitlerin şهادetleri ile mahkemeye belirtmiş, mahkeme de bu doğrultuda karar vermiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 28 Teşrin Sani.1935).

İncirli Köyü'nden M. validesi N. dilekçesinde; 315 (1899/1900) doğumlu oğlu M. nin İstiklal Harbi'nde silahlı olarak 61. Fırka 190. Alay 2. Tabur 1. Bölük yani 7. Bölük'te askerlik vazifesini yaparken Eskişehir'de Yunanlılarla vuku bulan muharebede şehit olduğunun mahkeme tarafından tespit edilmesini ve maaş tahsisinin yapılmasını talep etmiştir. Mahkemede yapılan inceleme neticesinde İncirli Köyü'nün Yenişehir İlçesi'ne dâhil edilmesi sebebiyle davanın Yenişehir Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görülmesine karar verilmiştir. Bununla birlikte Mahkeme'nin üç üyesinden biri olan Aza Muavini M. C. tarafından karara muhalefet edilmiştir. Muhalefet sebebi ise; Davanın açıldığı tarihte İncirli Köyü'nün Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi'nin yetki alanı dâhilinde olması gösterilmiştir (Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, 12.12.1935).

Görüldüğü üzere 1935 senesinde neticelenen on davadan birinde şehit eşinin şehitlik tespiti istemesi üzerine, Millî Müdafaa Vekâleti şehidin anne ve babasının ne zaman öldüğünün tespitini istemiş mahkeme de bu tarihleri tespit etmiştir. Bir davada şehitlik tespiti istenmesi ve bu tespit sonrası maaş talep edilmesi üzerine mahkeme kanun gereği bu talebin ilgili mercilere yapılmasını belirterek talebi reddetmiştir. Üç davada, şehitliğinin tespitinin yapılması istenen kişinin nüfus kaydının farklı bir yerde olması sebebiyle, yetkisizlikten dolayı, şehitliği tespit edilmesi istenen kişinin nüfus kaydının olduğu mahkemeye müracaatta bulunulması belirtilmiştir.

Bunun yanında bir davada mahkemenin verdiği şehitlik kararından dolayı Millî Müdafaa Vekâleti'nin temyiz talebi reddedilmiştir. Bir diğer şehitlik tespiti talebine karşı Millî Müdafaa Vekâleti'nin davanın reddi talebi mahkeme tarafından reddedilmiştir. İki davada şehitlik tespiti yapılarak şehit yakınlarının ilgili haklardan yararlanmasına karar verilmiştir. Bir davada da şehit yakınının şehitlik tespiti talebi mahkeme tarafından uygun görülüp yakının şehit olduğuna karar verilmesine rağmen Millî Müdafaa Vekâleti tarafından kendisine maaş bağlanmaması üzerine kendisine maaş bağlanması için açtığı dava kabul edilmiş, Millî Müdafaa Vekâleti'nin şehit yakınına maaş bağlamasına karar verilmiştir.

Belirtilen bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere şehitlik tespiti için açılıp 1935 senesinde neticelenen on ayrı davadan beşinde şehit yakınlarının talebini destekler nitelikte kararlar verilmiş diğer beşinde ise şehitlik talepleri doğrudan reddedilmeyip ilgili mercilere yönlendirilmiştir.

6. SONUÇ

Türk ve dünya tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Osmanlı Devleti'nin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, yaklaşık on yıl süren savaşlar zincirinin ardından kurulması sebebiyle çok sayıda şehit ve gazi verilmesi elbette kaçınılmazdı. Bu çalışmada Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası işgale uğrayan Bilecik'ten verilen şehitlerin ve gazilerin tespiti için yakınları tarafından Bilecik Hukuk Mahkemesi'ne açtıkları davalar ve neticeleri incelenmiştir. Bahsi geçen sebeple açılan 1931, 1932, 1933 ve 1935 senelerinde neticelenen otuz iki davadan yalnızca biri savaş malullüğü sebebiyle açılmıştır. O dava da 1935 yılında sonuçlanmıştır. Kalan otuz bir dava ise şehitlik tespiti için açılmıştır. 1931 yılında neticelenen on davanın sekizi Birinci Dünya Savaşı'nda, ikisi ise İstiklal Harbi sırasında

yakınlarını kaybedenler tarafından açılmıştır. 1932 senesinde sonuçlanan dokuz davadan sekizi Birinci Dünya Savaşı sırasında, biri ise İstiklal Harbi'nde yakınlarını kaybedenler tarafından açılmıştır. 1933 yılında neticelenen üç davanın tamamı Birinci Dünya Savaşı sırasında yakınlarını kaybedenler tarafından açılmıştır. 1935 senesinde sonuçlanan on davanın sekizi Birinci Dünya Savaşı sırasında, ikisi ise İstiklal Harbi sırasında yakınlarını kaybedenler tarafından açılmıştır.

Bununla birlikte ele alınan davalardan da anlaşıldığı üzere mahkemeye konu ile ilgili başvurular ekseriyetle şehitlerin hanımları tarafından yapılmıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere çalışılan dönemdeki kadınların günümüzdeki hemcinslerine kıyasen kendi hayatlarını erkekler olmadan idame ettirmeleri konusunda sorun yaşamışlardır. Ayrıca şehit yakınlarının şehitlik tespiti için mahkemelere başvurmalarından anlaşıldığı üzere; Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi esnasında, subay haricinde, şehit olanların tespitlerinin yapılması sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilememiştir.

Bu çalışmada incelenen 1931 senesinde neticelenen on davadan üçünde şehitlik tespiti yapılması istenen kişinin nerede savaştığı belirtilmemişken, birinde ise eski Filistin topraklarından olan Yafa'da şehit olduğu görülmüştür. 1932 yılında neticelenen dokuz davadan ikisinde şehitlik tespiti yapılması istenen kişinin nerede savaştığı belirtilmemişken, ikisinde ise Bağdat topraklarında şehit olduğu anlaşılmıştır. 1933 senesinde neticelenen üç davadan birinde şehitlik tespiti yapılması istenen kişinin Irak Cephesi'nde birinde ise Galiçya topraklarında Ruslara karşı müttefiklerimize yardım için savaşıırken şehit olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen Galiçya'nın topraklarının günümüzde bir kısmı Polonya'da diğer kısmı ise Ukrayna'da yer almaktadır. 1935 yılında neticelenen on davadan birinde şehitlik tespiti yapılması istenen kişinin nerede savaştığı belirtilmemişken, birinde Musul-Bağdat arasında olan Irak Cephesi'nde, birinde Bağdat Cephesi'nde, birinde Irak Cephesi'nde bulunan Kut'ul Amare'de, birinde Suriye'de bulunan Halep'te, birinde ise Arabistan topraklarında şehit olduğu anlaşılmıştır. Görüldüğü üzere incelenen dört senede otuz iki davaya konu olan otuz iki şehitten onunun, yaklaşık üçte birinin, bugünkü Anadolu topraklarının dışında şehit olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hem Birinci Dünya Savaşı hem de Millî Mücadele yıllarında Anadolu insanının çok büyük fedakârlıklarla çok büyük yıkımlar yaşadığını bize göstermektedir. Ayrıca Anadolu dışında savaşılan yerlere bakıldığında, Galiçya hariç, mücadele verilen yerlerin tamamının Anadolu'nun doğusunda yer aldığı görülmüştür.

Ayrıca incelenen dört yılda neticelenen davalara bakıldığında dönemin Millî Müdafaa Vekilliği tarafından müdahil olunması yalnızca 1935 senesindeki davalarda görülmektedir. Hakkında verilen kararlara rağmen kendilerinden görüş sorulmaması sebebiyle, Millî Müdafaa Vekilliği'nin bahsi geçen davalara müdahil olduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Bakanlık, mahkemelere şehitlik ve gazilik tespiti için açılan davaların reddedilmesi veya verilen kararların temyiz edilmesi taleplerinde bulunmuştur. Araştırma yapılan dönemde Millî Mücadele kahramanlarından Mustafa Kemal Atatürk cumhurbaşkanı, İsmet İnönü başbakan, Mareşal Fevzi Çakmak Genel Kurmay Başkanı olarak görev yapmaktaydı. Millî Müdafaa Vekili olan Zekai Apaydın ise; Millî Mücadele'de Adana Cephesi'nde Fransız ve Ermeni güçlerine karşı gönüllü olarak mücadele etmiştir. Millî Mücadele'yi yöneten I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Adana Milletvekili olarak görev yapmıştır. I. İnönü Muharebesi sonrası yapılan Londra Konferansı'nda Ankara'yı temsil eden delegeler arasında yer almıştır. Millî Mücadele sonrasında gerçekleşen Lozan Konferansı'nda müşavir olarak bulunmuştur. Dolayısıyla 1935 senesinde Bilecik'te şehitlik tespiti için açılan davalara Millî Müdafaa Vekâleti tarafından müdahil olunarak davaların reddi veya kararların temyiz edilmesi taleplerinde bulunulmasının sebebinin ülkenin kuruluşu aşamasında yaşananlara veya Millî Mücadele'ye önem verilmemesi olmadığı çok açıktır. Millî Müdafaa Vekilliği'nin bahsi geçen amaçla müdahil olmasının sebebi nedir diye bakıldığında; Mahkeme kayıtlarında Bilecik'in

Yunan işgali sırasında, şehirde bulunan pek çok yerin olduğu gibi resmî devlet binalarının da ateşe verilip yakılmasından dolayı ilgili döneme ait resmî evraklardan bazılarında ulaşılamadığı görülmüştür. Bu sebeple Bakanlığın tavrının, mahkemelere açılan davalardaki taleplerin haksızlığını önlemek amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında ülkenin büyük felaketler ardından kurulması sebebiyle, yeni devlet kendi ayakları üzerinde durmaya çalışırken, yaşadığı ekonomik zorluklara bir de hak etmeyenlere verilen paraların getirdiği yükün istenmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Millî Müdafaa Vekilliği'nin müdahil olduğu 1935 senesinde neticelenen on davaya bakıldığında, beşinde davacının istediği talep doğrultusunda sonlandırıldığı, şehit kararı verildiği beşinde ise yetkili yerlere yönlendirildiği tespit edilmiştir. Yani Bakanlık müdahil olsa da mahkeme bağımsız karar verebilmiştir. Elbette bu durum Türk hukuk tarihi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihinde henüz gün yüzüne çıkmamış pek çok ayrıntı vardır. Bu doğrultuda yine Mondros sonrası işgale uğramış diğer Anadolu şehirlerinde, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de yakınlarını kaybedenler tarafından açılmış davalar incelenip sonuçlar ortaya çıkarılabilir. Bu türlü çalışmaların hem Türk hukuk tarihi hem de Türk sosyal tarihi konularında önemli katkılar sağlayacağı ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 1093/929, Karar No: 47, 26.02.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 637/930, Karar No: 48, 26.02.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 490/930, Karar No: 136, 07 Mayıs 1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 30;930, Karar No: 191, 11.06.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 185, Karar No: 196, 18.06.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 295/930, Karar No: 252, 16.07.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 377, Karar No: 336, 12.11.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 355, Karar No: 332, 12.11.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 388, Karar No: 348, 19.11.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 289, Karar No: 423, 31.12.1931 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 518/930, Karar No: 108, 26 Mayıs 1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 141, Karar No: 130, 13 Haziran 1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 282/930, Karar No: 140, 23 Haziran 1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 186, Karar No: 157, 04.07.1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 173, Karar No: 158, 04.07.1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 158, Karar No: 186, 14 Temmuz 1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 250, Karar No: 215, 06.10.1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 325, Karar No: 268, 08.12.1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 222, Karar No: 281, 15.12.1932 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 64, Karar No: 4, 25.01.1933 tarihli karar kartonu.

- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 42, Karar No: 70, 30 Mart 1933 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 241, Karar No: 245, 09.11.1933 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 306/934, Karar No: 28/935, 07 Şubat 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 30/935, Karar No: 41/935, 21 Şubat 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 266/934, Karar No: 50/935, 07 Mart 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 12/935, Karar No: 56/935, 21 Mart 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 86/935, Karar No: 86/935, 25 Nisan 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 935/22, Karar No: 121/935, 06 Haziran 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 69/935, Karar No: 145/935, 11 Temmuz 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 447/931, Karar No: 215/935, 11 Teşrin Sani 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 213/935, Karar No: 230/935, 28 Teşrin Sani 1935 tarihli karar kartonu.
- Bilecik Asliye Hukuk Mahkemesi, Esas No: 253/934, Karar No: 244/935, 12.12.1935 tarihli karar kartonu.

Makaleler

- AKGÜR, A. Necati; "Takvim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, 2010, s. 487-490.
- ALTAN, Ebru; "Yafa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, 2013, s. 171-174.
- ATAR, Fahrettin; "Şehid", *İslam Ansiklopedisi*, C. 38, 2010, s. 428-431.
- AVANAS, Ahmet; "Büyük Taarruz ve Konya", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 1994, s. 245-258.
- BAYCAN, Nusret; "Türk İstiklâl Harbinde Şehit Düşen Subaylar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.4, S. 12, 1988, s. 677-740.
- ÇELİK, Ahmet; "Birinci Büyük Millet Meclisi Döneminde Şehit Yakınlarına Yönelik Yardım Politikaları", *Belgi Dergisi*, C. 2, S. 20, 2020, s. 2243-2264.
- ÇETİN, Nagihan; "Türk Töresinde Askerliğin Yeri ve Türkiye'de Askerliğe Bakış Açısında Meydana Gelen Değişmeler", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, 2018, s. 161-175.
- ERDEMİR, Lokman; "Çanakkale Cephesi'nden Millî Mücadele'ye Bir Zabit (Hasan Remzi Fertan ve Hatırâtı)", *Turkish Studies*, C. 9, S 4, s. 429-444.

- GÜNERGUN, Feza; “Birinci Dünya Savaşı’na Katılan Türk Öğrenci ve Öğretmenler”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. 19, Savaş ve Bilim’ Özel Sayısı, 2018, s. 124-127.
- KÖLEOĞLU, Yunus, KARATAŞOĞLU, Soner ve NAMAL, Mete Kaan; “Türkiye’de Gazi ve Şehit Ailelerine Sağlanan Sosyal Haklar ve Gazi ve Şehit Aileleri Bilgi Bankası Oluşumunun Sağlanmasında Batman İli Örneği”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, C. 3, S. 2, 2013, s. 110-149.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri. “Millî Mücadele’de Yalvaç Ve Şehit Olan Yalvaçlılar”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 25, S. 74, Temmuz 2009, s. 235-252.
- ÖZCAN, Abdülkadir; “Gazi”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, 1996, s. 443-445.
- SADAK, Necmeddin; “Turkey Faces The Soviets”, *Foreign Affairs*, C. 27, S. 3, April 1949, s. 449-461.
- ŞANDA, Mehmet Nuri; “19. Yüzyıl Sonlarıyla 20. Yüzyıl Başlarında Ra’sül-Ayn Çiftliği’nin Gelir ve Giderleri”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 14, 2024, s. 863-874.
- TAŞDEMİR, Serap; “Millî Mücadele’de Kuvvacı Bir Müftü: Haymana Müftüsü Ahmet Vehbi Efendi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 64, 2019, s. 357-378.
- TAVUKÇU, İbrahim; “İnönü Muharebeleri’nde Şehit Düşen Subaylar”, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 66, 2020, s. 305-330.
- TUNCEL, Metin; “Bingöl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, 1992, s. 183-184.
- TÜRKMEN, Zekeriya; “Sâbis, Ali İhsan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, 2008, s. 346-348.
- YAŞAR, Selman; “Büyük Taarruz’da Türk Havacıları”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S 2, s. 77-85.
- KOYLU Zafer; “XX. Yüzyılın Başlarında Eskişehir”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 24, S. 71, 2008, s. 381-412.

Resmî Belgeler

Resmî Gazete (24 Şubat 1968). 1005 Numaralı İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun. S. 12835, s. 1.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

https://www.tarimziraat.com/koyler/bilecik_koyleri/merkez_koyleri

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.